

**Rozwój polskiej i ukraińskiej
teorii i praktyki pedagogicznej
na przestrzeni XIX–XXI wieku
T. 7**

Anna Haratyk
Nadiya Zayachkivska

**Розвиток польської та української
освіти і педагогічної
думки (XIX–XXI ст.)
Т. 7**

Культура в освіті

**Anna Haratyk
Nadiya Zayachkivska**

Вроцлав 2017

**Rozwój polskiej
teorii i praktyki
na przestrzeni
t. 7**

Kultura w edukacji

Spis treści

Wstęp	9
I. Tożsamość kulturowa jako komponent wychowania i nauczania	15
Alicja Szerłaż – Transkulturowy kontekst kształtowania się tożsamości młodego pokolenia na styku kultur	17
Tetiana Zavgorodnya – Kulturologiczne aspekty ukraińskiej edukacji: historia i współczesność	33
Inna Strazhnikova – Ukrainoznawstwo jako kierunek regionalnych badań historyczno-pedagogicznych na Ukrainie	45
Urszula Wróblewska – Czynniki warunkujące zachowanie tożsamości Karaimów łuckich – Najmniejszej mniejszości w stolicy województwa wołyńskiego w Drugiej Rzeczypospolitej	57
Petro Siredzhuk – Wpływ kultury na podtrzymanie mentalności i tożsamości Hucułów w okresie okupacji niemieckiej	69
Andrzej Ładyżyński – <i>Czego się Jaś (Małgosia) nauczył</i> , czyli o rodzinie jako kolebce kulturowej	83
II. Kulturalne i oświatowe aspekty działalności towarzystw, zrzeszeń, związków i placówek regionalnych	93
Mirosław Piwowarczyk – Edukacja kulturalna w teorii i praktyce Zjednoczenia Kobiet Słowiańskich w Polsce w okresie międzywojennym – idee, założenia i wybrane przykłady działalności	95
Dmytro Herciuk – Kulturalno-oświatowa działalność Towarzystwa „Bojkivshchyna” w Galicji (1927–1939)	113
Bartłomiej Koszarek – Bukowiański Dom Ludowy jako źródło tradycji regionu	127

Зміст

Вступ	9
I. Культурна ідентичність як компонент виховання та навчання	15
Шерльонг Аліція – Транскультурний контекст формування ідентичності молодого покоління на межі культур	17
Тетяна Завгородня – Культурологічний аспект в освіті України: історія і сучасність.....	33
Інна Стражнікова – Українознавство як напрям регіональних історико-педагогічних досліджень України.....	45
Уршуля Врублевська – Чинники впливу на збереження ідентичності луцьких караїмів – найменш чисельної національної меншини у столиці Волинського воєводства в період Другої Речі Посполитої	57
Петро Сіреджук – Вплив культури на збереження ментальності і самобутності гуцулів у часі німецької окупації	69
Анджей Ладжинський – Чого навчиться Ясьо (Малгося), або про сім'ю як колиску культури.....	83
II. Культурно-освітні аспекти діяльності товариств, об'єднань, спілок і регіональних центрів	93
Мірослав Півоварчик – Культурна освіта в теорії і практиці Товариства слов'янських жінок у Польщі в міжвоєнний період – ідеї, основні положення та вибрані приклади діяльності	95
Дмитро Герцюк – Культурно-освітня діяльність товариства „Бойківщина” у Галичині (1927–1939)	113
Бартломеї Кошарек – Народний дім у Буковині Татшанській як джерело традицій регіону	127

Культурологічний аспект в освіті України: історія і сучасність

У сучасній Україні відбувається процес становлення громадянського суспільства, прагнення вдосконалення економічної, правової, освітньої, культурної сфер життя, що передбачає утвердження життєустрою країни на засадах цінностей і норм високої людяності. А все це вимагає виховання культурної особистості.

Однією з важливих проблем сучасності є необхідність виховання в молодого покоління активної громадянської позиції, усвідомлення себе частиною свого народу. На актуальності цієї проблеми для сучасної України акцентують увагу відомі науковці – Іван Бех, Василь Кремінь, Микола Гузик, Валерія Пекельна, Олександра Савченко, Ольга Сухомлинська, Василина Хайруліна та ін. Проблема становлення школяра як частинки українського народу знайшла відображення і у працях видатного педагога ХХ ст. Василя Олександровича Сухомлинського.

Як зазначає академік І. Д. Бех, „сучасний освітньо-виховний процес через свій зміст має забезпечити перетворення основних цінностей життя і культури на власні цінності юної особистості. Такими гуманістичними цінностями передусім є Земля, людство і кожна окрема людина, Вітчизна, праця, сім'я, матеріальні й духовні надбання, створені людьми”¹. Осягнути зазначені людські надбання можливо тільки коли виховання, за твердженням науковця, відбувається в соціокультурному середовищі і гуманній психологічній атмосфері. Але „одним із ключових положень має також бути обов'язковість індивідуального підходу до вихованця, врахування його особистісних особливостей і властивостей...”.

¹ І.Д. Бех, *Освітньо-виховний процес як соціокультурне явище*, [в:] Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук.пр., за матеріалами Першої Всеукр. наук.-прак.конф. „Освітнологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти”, авт. кол.: В.Г. Кремень, В.О. Сухомлинська, І.Д. Бех, В.О. Огнев'юк, В.М. Ткаченко, П.Ю. Саух, Д.І. Дзвінчук, С.О. Сисоева, І.В. Соколов, Київ 2011, с. 34–53, с. 34.

Виходячи із сучасної філософської культури, в межах якої розвивається філософія освіти, сучасні науковці спростовують деякі усталені теорії виховання, хоча повністю не заперечують їх. На основі запропонованої методологічної основи І. Д. Бех обґрунтував теоретичний аналіз основних позицій особистісно орієнтованої моделі виховання, виокремивши: 1) виховання як духовно-практичний феномен (автор розглядає історичну багатоманітність моделей виховання, які залежали не тільки від особливостей локальної цивілізації, але й від „типології культур, національної специфіки певного народу”); 2) загальнолюдські та національні цінності в освітньому процесі. Саме через реалізацію в повсякденному житті зазначеної позиції залежить, за його переконанням, „рівень культурного розвитку суб'єкта виховного впливу”².

Взагалі, як зазначають педагоги, саме прилучення індивіда до культурної спадщини свого народу робить його не тільки більш освіченим, але й духовно багатим. Ця думка була чітко висловлена ще галицьким педагогом Я. Кузьмівим на Першому Українському Педагогічному Конгресі у Львові (1935). Розглядаючи національне виховання як виховання для потреб нації, педагог частково уточнював ідеї так званої педагогіки культури, яка була на початку ХХ ст. однією з головних течій соціальної педагогіки. Представники цього напрямку в педагогіці (Т. Лівіт, Б. Наврочинський, Б. Рассел, Б. Суходольський, С. Гессен та ін.) розглядали проблему виховання молоді також на основі загальнолюдських цінностей, процес навчання як зустріч людини з об'єктивними цінностями (здобутками) культури. Учені прагнули, щоб людина через творчість поглибила своє життя і стала справжньою особистістю. Найбільш цінним висновком теоретиків цього напрямку було положення: формування із метою прилучення її до активної участі у творчості. Однак Ярослав Кузьмів значно більше уваги приділяв проблемі органічного зв'язку у процесі виховання елементів загальнолюдського й національного. Саме цій проблемі і була присвячена його доповідь „Напрямні національного виховання” на конгресі. Концептуальним у визначенні завдань національного виховання стало твердження, що культурні вартості не є закінченими, тому у відношенні до кожної „одиниці” оволодіння ними ніколи не може бути вповні закінчене, „подібно яке у відношенні до народу ніколи не може бути закінчене завдання культури”³. Ідеї педагогіки культури знайшли вираз і у статті педагога „Виховання й культура”. Активно розвивали цю думку й інші українські педагоги. Наприклад В. О. Сухомлинський вважав, що тільки залучивши дитину до національних святинь, культурних надбань

² Там само, с. 34–53, с. 37–38.

³ Я. Кузьмів, *Напрямні національного виховання (у скороченні)*, [в:] *Перший Український Педагогічний Конгрес у Львові (1935)*, Львів 1938, с. 191.

свого народу можна сформувати громадянина. К. Ушинський стверджував, що не можна дбати тільки про розумове виховання дитини, треба постійно викликати в неї переживання, тому що через них вона більше себе виявляє. Отже, головне „через освіту та виховання, культуру, часткою якої він (індивід - Т. З.) є, виявляється і здійснюється соціальне самовідтворення етносу”. Тому „школа покликана формувати та зберігати національну культуру, збагачуючи національне загальнолюдським і загальнолюдське національним”⁴.

Взагалі національна школа повинна передавати молодому поколінню культуру етносу, постійно залучати його до національної культури, народних ідеалів і мистецтва, забезпечувати переживання, відчуття співпереживання кожним учнем при дотикі до культурних надбань, а особливо включення їх до реалізації цінностей національної культури. Традиції, фольклор, національний епос, музика й повинні бути складовою змісту освіти, відображатися у навчальних планах і навчальних програмах. Але водночас необхідно виробляти в учнів „повагу до інших культур, сприйняття цих культур у всій їхній самоцінності й унікальності”, тому що „загальнолюдські цінності залишаються на перетині всіх національних культур”⁵.

У діяльності навчальних закладів є багато цікавого досвіду розв'язання даного питання. Одним із них є збільшення ваги культурологічного компонента в змісті освіти, що досягається збільшенням годин в навчальних планах для різних класів на вивчення суспільно-гуманітарних предметів (краєзнавство, фольклор, українознавство, козацька педагогіка, етнопедагогіка, екологія тощо), і включення учнів у різноманітні види діяльності, під час якої створюються сприятливі умови для саморозвитку особистості. А це можливо, як зазначав Василь Сухомлинський, тільки в єдності „праці і всього духовного ладу життя людини”, максимального використання „...можливостей користування скарбами культури, створеної людством”⁶. Адже „моральне достоїнство людини вимірюється не тільки тим, як вона оцінює навколишню дійсність, а насамперед її активною діяльністю”⁷.

Сьогодні розв'язання цієї проблеми, наприклад, у загальноосвітній школі першого ступеня України забезпечується в першу чергу змістом освіти, насиченням навчальних програм різних дисциплін, серед яких значне місце займають саме дисципліни культурологічного спрямування: українська мова, літературне читання, природознавство, „Я у світі”, музичне мистецтво, об-

⁴ І.Д. Бех, *Освітньо-виховний процес...*, с. 34–53, с. 39.

⁵ Там само, с. 34–53, с. 39.

⁶ В.О. Сухомлинський, *Праця – основа всебічного розвитку людини*, [в:] Вибрані твори в 5-ти т. Т. 5, Київ 1977, с. 145–159, с. 146.

⁷ В.О. Сухомлинський, *Комуністична ідейність – основа морального виховання*, [в:] Вибрані твори в 5-ти т. Т. 5, Київ 1977, с. 35–46, с. 36.

разотворче мистецтво, трудове навчання, фізична культура, основи здоров'я тощо)⁸. Заслугове на увагу структурування програм за змістовими лініями, які переважно вимагають культурологічного підходу при їх реалізації на практиці. Зокрема, навчальний предмет „Українська мова” будується за змістовими лініями, серед яких, у контексті нашої проблеми, виокремлюємо соціокультурну, яка передбачає „формування в учнів уявлення про мову як форму вияву культури українського народу, як засіб створення творів мистецтва (художньої літератури); розширення уявлення школярів про свою державу Україну, культуру українського народу, про її особливості в різних регіонах; засвоєння малих українських фольклорних форм, національних формул мовленнєвого етикету, етикетних правил спілкування...”⁹. А навчальний предмет „Літературне читання” будується за змістовими лініями Державного стандарту з читання, реалізація яких, безперечно, пов'язана із художніми творами, вміннями їх опрацьовувати. Проте, саме лінії „Досвід читацької діяльності”, „Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією” найбільш сприяють розширенню кола читання, формуванню читацької самостійності учнів, розвитку інформаційної культури молодших школярів. А реалізація на практиці змістової лінії „Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного” створює умови для спілкування з літературою як мистецтвом слова, чим задовольняє природну потребу дитини в емоційних переживаннях, створює передумови для самовираження особистості, стимулювання її творчих здібностей (словесне малювання, графічне ілюстрування, творчий переказ, читання по ролях, складання (індивідуальне, парне, колективне) казок, лічилок, загадок тощо).

Не можна оминути і дисципліни чисто культурологічного спрямування, які передбачені вищезазначеними навчальними програмами. Так, в усіх початкових класах передбачено вивчення дисциплін „Мистецтво”, „Трудове навчання”, „Образотворче мистецтво”, „Музичне мистецтво”. Наприклад, зміст програми „Мистецтво”, в якій інтегруються музична, образотворча та мистецько-синтетична змістові лінії, спрямований на поліхудожнє виховання особистості, формування в учнів основ цілісної художньої картини світу. Вивчення цього предмету повинно допомогти у процесі сприймання та інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої діяльності „формувати в учнів комплекс ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей, які забезпечують здатність до художньо-творчої самореалізації особистості”¹⁰. А це безпосередньо відповідає твердженню В. Сухомлинського,

⁸ Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи, Київ 2011, с. 39.

⁹ Там само, с. 11.

¹⁰ Там само, с. 270.

що „важ-
вань і та-
кного кл-

Значн-
школі н-
і охоплю-
„Людин-
більш з-
справед-
ство, лю-
го власн-

Посил-
кладів о-
грунтов-
школярі-
знавчом-
позитив-
їх соціал-
справ гр-
активну-

Взагал-
гічної с-
шу черг-
Галичин-
родних
на прац-
ції шко-
і при ви-
в 1920-1-
те, що те-
пільство-
безперер-
на культ-
ші чоти-
соціальн-
переход-
дення, з-

¹¹ Т. За-
ківськ 200-

що „важливою умовою розвитку індивідуальних нахилів, розкриттю обдарувань і таланту є різноманітна творча праця всіх учнів – від першого до випускного класу, створення в школі атмосфери творчої праці”.

Значний потенціал культурологічного компоненту в сучасній початковій школі несе навчальний предмет „Я у світі”, який реалізується в 3-4 класах і охоплює такі теми: „Людина серед людей”, „Людина”, „Людина в суспільстві”, „Людина у світі”. Виховним спрямуванням змісту є формування в учнів найбільш значущих для українського народу цінностей: патріотизм, соціальна справедливість, первинність духовного щодо матеріального, природолюбство, людинолюбство, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини свого власного „Я”, віри у свої сили, таланту, здібностей тощо.

Посиленню культурологічного аспекту навчально-виховного процесу закладів освіти сприяють факультативні заняття школярів, які допомагають їм ґрунтовніше пізнати історію, культуру та побут українського народу, участь школярів у різноманітних гуртках: правознавчому, фольклорному, народознавчому, туристсько-краєзнавчому, історичному, драматичному та ін., що позитивно впливає на розвиток їх здібностей, задоволення інтересів, сприяє їх соціалізації, усвідомлення ними значимості участі у вирішенні важливих справ громадського життя, що у подальшому самоствердженні забезпечує їх активну позицію.

Взагалі в історії української освіти є цікавий досвід впливу культурологічної складової змісту освіти на формування особистості школяра. В першу чергу, це передбачення в навчальних планах для різних типів шкіл Галичини предметів явно культурологічного характеру. Наприклад, в народних школах 1919-1939 років вивчалися малюнок (рисунок), співи, ручна праця, письмо (каліграфія), руханки тощо¹¹. Цікавий досвід соціалізації школярів шляхом прилучення їх до здобутків культури накопичений і при викладанні у семикласній трудовій школі південних областей України в 1920-1930-х роках такої дисципліни як „Культурознавство”. Незважаючи на те, що термін „культурознавство” ототожнювався із сучасним поняттям „суспільствознавство”, цей предмет, який вивчався дітьми від 8 до 13 років і носив безперервний характер, створював значні можливості для виховання учнів на культурологічній основі. Наприклад, згідно програми передбачалося перші чотири роки навчання починати з соціальних явищ і найближчих фактів соціальної культури, які оточують дитину. З п'ятого року навчання викладач переходив до вивчення послідовного ходу історії від давніх часів до сьогодення, зупиняючись тільки на „показові гребні історичних хвиль”. Роботу

¹¹ Т. Завгородня, *Теорія і практика навчання в Галичині (1919-1939 роки)*, Івано-Франківськ 2007, с. 348-353.

з учнями передбачалося вести під лозунгом класичного виразу: „Ми вчимося не для школи, для життя”. Педагоги постійно готували своїх підопічних для життя, в життя і через життя, через все, що їх оточувало. Цікавою, на наш погляд, була мета діяльності школи, відповідно до якої вона не мала „дати більш менш закінчену освіту, а є лише лабораторією, де дитині прищеплюється інтерес до всього оточуючого, де шляхом вивчення його, як висновку з попереднього, виробляємо план майбутнього”¹². Але план викладання культурології був орієнтовний і міг змінюватися відповідно до географії школи. В ньому пропонувалися лише загальні напрями занять, які повинні були виходити з першочергового виділення учнями з оточуючих їх цілісності явищ двох рядів – явища природи і явища культури.

У системі викладання культурознавства явища обох порядків були пов’язані, але в цілях методичної зручності і в цілях допомоги викладачеві питання культурознавства виокремлювалися в особливу орієнтовну програму.

Навчальний план на першій сходинці (1-4 рік навчання) передбачав з’єднувати в один комплекс, в один „вузол” такі дисципліни як політична економія, політична грамотність, історія, право, побут і т.д., більш ґрунтовно зупинятися на тих чи інших проблемах, які ближче до сучасності; переносити центр тяжіння навчального плану в сторони культури України і Росії, з якою, як зазначалося в програмі, волею долі наша держава розділяла протягом довшого часу більше чи менше однаковий економічний, культурний, ідеологічний розвиток.

У виділенні ряду явищ культури, безпосередньо (на перших кроках) оточуючих дитину щодня, повинно було встановити необхідність для дитини оточуючого побуту (їжа, одяг і житло). Проте програмою передбачалося поступове накопичення питань від простих до більш складних: від сім’ї і школи – до села, до міста, до держави. Взагалі перші два роки бесіди з культурознавства були складовою комплексних занять. Щодо 3 і особливо 4 року навчання тут спостерігалися зміни. Учні повинні були мати елементарний запас знань самостійно здобутих понять, які б давали змогу бути в курсі політичних подій, дозволили б їм перейти до загального курсу історії культури, орієнтуватися в поняттях державно-громадянської термінології.

Починаючи з 5-го року навчання (13-річні діти і старші), культурознавство носило характер детального заглиблення у хід історичного процесу. У цій частині плану фігурувало більше фактів, імен і дат. На нашу думку, це пояснюється необхідністю для узагальнення минулого. Загалом, запропонований

¹² М. Талпа, *К вопросу о преподавании культуроведения в 7-ми летней трудовой школе*, [в:] М. Талпа, П. Янковский, *Наша школа*, Одеса 1923, №2, с. 29–34, с. 32.

план спр
таннях іс

Особли
самостій
них асоц
найближ
вою дійс

Цей з
обов’язк
у змісті і
значені т
„Відвіду
лому лю
з найбли

На дру
з учител
тьому -
та Украї
не може
вдяки н
в кожні
си спра
В. Сели
рознавс
У цілом
в культ
стосунк
в галуз
культур
краю, і
Голов
були бе
голос н
а, по-д
чуючог
ж прац

¹³ В. С
Темы дл
№ 4–5, с.

план сприяв виробленню здібностей в учнів самостійно орієнтуватися в питаннях історії культури, а, головне, в поточному житті.

Особливістю запропонованого плану було те, що з перших кроків роботи самостійно здобута інформація дітьми, непомітно підводила їх до відповідних асоціацій, до початків політграмоти, яка сама собою випливала із даних найближчого оточення і поєднувалася з результатами спостережень над живою дійсністю, враховуючи інтереси учнів.

Цей закінчений мінімальний цикл для перших чотирьох років був обов'язковий для всіх шкіл. Тому ми розглянемо елементи культурознавства у змісті вивчення цієї дисципліни у 1-4 класах. Наприклад, у 1 класі були визначені такі теми для спілкування, як: „Людина і природа”; „Потреба краси”; „Відвідування театральної вистави”; „Танці, малювання, мистецтво в минулому людства”; „Історія даного села” тощо. Як бачимо, вони пов'язувалися з найближчим оточенням учнів.

На другому році навчання передбачалося розширити зону співпраці учнів з учителями з дослідження вищезгаданих тем до району, відповідно на третьому - до міста і, на кінець, на четвертому передбачалося вивчення губернії та України (короткі бесіди з історії). Тому що „розвиток особистості дитини не може відбуватися без неперервної зміни його поняття про самого себе, завдяки навіюванням оточуючих. Аналогічно, навіть у власній думці про себе, в кожній стадії свого розвитку він є до деякої міри часткою іншого”. Звідси справжнє Я є тільки „Я соціальне”. Саме на цій основі, за твердженням В. Селинова, більш-менш обґрунтовано були побудовані програми з культурознавства для учнів 8-12 років, коли вони вже є достатньо соціалізовані¹³. У цілому, аналіз програм дає підстави зробити висновок, що головне місце в культурознавстві займала соціальність, але у формі тих простих людських стосунків, які без напруження засвоюються дітьми і переносяться ними в галузь гри, бесіди, трудової діяльності тощо. Особливостями, що визначали культурознавство в початкових класах були суспільні явища в межах рідного краю, і при тому з точки зору праці, як соціального фактора.

Головними методами викладання даного предмету в початкових класах були бесіди. Особлива увага надавалася тим, у яких, по-перше, робився наголос на необхідності розвитку інтересу у дітей до питань історії культури, а, по-друге, на необхідності накопичення спостережень за фактами оточуючого життя, що й ставало основою роботи з культурознавства. Ручна ж праця (малювання, ліпка, реконструкція й моделювання) – методом орга-

¹³ В. Селинов, *Вопросы культуроведения в начальной школе с указанием на литературу. Темы для проработки на местах*, [в:] М. Талпа, П. Янковский, *Наша школа*, Одеса 1924, № 4-5, с. 227-230.

нізації діяльності. Тобто, передбачалося, що, розглядаючи будь-яку проблему, наприклад, архітектуру цікавої будови, необхідно створити модель „житла минулого – сьогодення й майбутнього”. Це необхідно робити тому, що, як зазначалося у методичних рекомендаціях до програм з культурознавства, - „одного спостереження, безперечно мало: воно може не торкнутися свідомості дитини, якщо викладачем не будуть прийняті дії до опрацювання явищ, які спостерігаються, шляхом діяльної реакції”¹⁴.

Отже, вивчення учнями 1-4 класів шкіл України в 1920-х роках такого інтегрованого курсу, як „Культурознавство”, уможливлювало успішно розв’язувати проблеми виховання громадянськості та соціалізації молодших школярів. Аналогічні проблеми збереження та відтворення християнських моральних цінностей, що „за своїм змістом співзвучні із загальнолюдськими, під впливом яких упродовж тисячоліття формувалася культура українського народу” в сучасних загальноосвітніх школах нашої держави дозволяє вирішити інтегрований курс „Християнська етика в українській культурі”, який рекомендований Міністерством освіти і науки України (лист № 1/11 – 4033 від 20.06.2007 р.) для викладання за рахунок годин варіативної складової навчального плану з обов’язковим урахуванням бажання батьків (письмова згода)¹⁵.

Запропонована програма, як зазначається в пояснювальній записці, є загальнокультурною і культурологічною, метою якої є „сприяння духовно-моральному розвитку дітей і прищеплення їм любові до Бога, до ближнього, до України через ознайомлення з національними культурними надбаннями, з християнськими моральними цінностями: людяністю, милосердям, пошаною до батьків і старших, працелюбством, доброчинністю, вдячністю тощо, які водночас глибоко виявляються в українській культурі і за своєю суттю є загальнолюдськими”¹⁶. Запропонована програма побудована на засадах інтеграції етичного, естетичного та релігійного компонентів у житті дитини відповідно до основ християнської моралі, традиційної для українського народу, до „Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні”. Для кожного класу вони мають три тематичні блоки – світоглядний, етичний та культурологічний. Так навчальний матеріал першого класу має такі три теми: „Дорога добра”, „Божий світ навколо нас”, „Україна благословенна”. За твердженням авторів програми, остання тема становить її культурологічне підґрунтя, тому що її елементи притаманні майже всім заняттям, що є характерною ознакою злиття християнської традиції

¹⁴ М. Талпа, *К вопросу...*, с. 29–34, с. 30.

¹⁵ *Християнська етика в українській культурі: Програма для учнів 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів*, Київ 2007, с. 30.

¹⁶ Там само, с. 3.

з українською культурною спадщиною (наводяться приклади визначних діячів історії, культури тощо).

Програми наступних класів теж мають три тематичні блоки. Курс 2-го класу називається „Дорога Милосердя” й спрямований на емоційний розвиток дітей; 3-го класу – „Дорога Доброчинності” - носить більш практичний характер. Матеріал програми 4-го класу, який має назву „Дорога Мудрості”, спрямований на розвиток у дітей розсудливості, спостережливості та поглибленого, у порівнянні з попередніми курсами, аналізу своїх моральних вчинків та їх наслідків.

Таким чином, формування особистості майбутнього громадянина ефективно відбувається тільки в органічному поєднанні знань із загальноосвітніх дисциплін з виховання в учнівської молоді загальнолюдських і християнських цінностей шляхом постійного прилучення їх до здобутків культури, мистецтва, історії через посилення культурологічного компоненту у змісті шкільної освіти.

Література

- Бех І.Д., *Освітньо-виховний процес як соціокультурне явище*, [в:] Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук.пр., за матеріалами Першої Всеукр. наук.-прак.конф. „Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти”, авт. кол.: В.Г. Кремень, В.О. Сухомлинська, І.Д. Бех, В.О. Огнев'юк, В.М. Ткаченко, П.Ю. Саух, Д.І. Дзвінчук, С.О. Сисоєва, І.В. Соколов, Київ 2011.
- Завгородня Т., *Теорія і практика навчання в Галичині (1919–1939 роки)*, Івано-Франківськ 2007.
- Кузьмів Я., *Напрявні національного виховання (у скороченні)*, [в:] Перший Український Педагогічний Конгрес у Львові (1935), Львів 1938.
- Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи*, Київ 2011.
- Селинов В., *Вопросы культуроведения в начальной школе с указанием на литературу. Темы для проработки на местах*, [в:] М. Талпа, П. Янковский, Наша школа, Одеса 1924, № 4–5.
- Сухомлинський В.О., *Комуністична ідейність – основа морального виховання*, [в:] Вибрані твори в 5-ти Т, Т. 5, Київ 1977.
- Сухомлинський В.О., *Праця – основа всебічного розвитку людини*, [в:] Вибрані твори в 5-ти Т, Т. 5, Київ 1977.
- Талпа М., *К вопросу о преподавании культуроведения в 7-ми летней трудовой школе*, [в:] М. Талпа, П. Янковский, Наша школа, Одеса 1923, №2.
- Християнська етика в українській культурі: Програма для учнів 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів*, Київ 2007.

Анотація / Streszczenie / Summary

Тетяна Завгородня

ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"

Культурологічний аспект в освіті України: історія і сучасність

Розглянуто проблему нової парадигми мети сучасного виховання – виховання культурної особистості. Питання розкривається в контексті розв'язання даної проблеми в історико-педагогічному контексті. Обґрунтовується важливість для розв'язання проблеми посилення культурологічного компоненту у змісті освіти. На прикладі навчальних програм, переважно для початкових шкіл різних історичних періодів (в тому числі і сучасних), розкриваються їх виховні можливості для реалізації поставленої мети: формування культурної особистості школярів, розвиток їх здібностей, інтересів з врахуванням індивідуальних та вікових особливостей.

Ключові слова: культурна особистість, зміст освіти, культурологічний аспект, навчальні програми, початкова школа, педагогіка культури

Tetiana Zavgorodnya

Przykarpacki Narodowy Uniwersytet im. Vasyla Stefanyka
Ivano-Frankivsk

Kulturologiczne aspekty ukraińskiej edukacji: historia i współczesność

W tekście przeanalizowano problemy paradygmatu celu współczesnego wychowania jakim jest kształtowanie tożsamości kulturowej. Postawiono pytania mające rozwiązać dany problem w kontekście historyczno-pedagogicznym. Uzasadniono potrzebę rozwiązania problemu wzmocnienia komponentu kulturowego w treściach nauczania. Na podstawie programów nauczania, głównie szkół podstawowych działających w różnych okresach historycznych (w tym także współcześnie), ukazano ich wychowawcze możliwości realizacji wyznaczonego celu czyli: kształtowania tożsamości kulturowej uczniów, rozwijania ich zdolności i zainteresowań z uwzględnieniem jednostkowych i wiekowych predyspozycji.

Słowa kluczowe: tożsamość kulturowa, treści nauczania, aspekt kulturologiczny, programy nauczania, szkoła podstawowa, edukacja kulturalna

Tetiana Zavgorodnya

Vasyl Stefanyk Carpathian National University
Ivano – Frankivsk

Cultural aspects of Ukrainian education: history and modernity

An analysis has been conducted of the problems of the paradigm of the aim of contemporary education – the formation of cultural identity. Questions intended to solve the present problem in the historical and pedagogical context have been formulated. Justification has been provided for the significance of the necessity to address the reassertion of the cultural component in contents of teaching. On the basis of the curricula, mostly those of primary schools in various historical periods (also in modernity) their educational opportunities in the realization of the defined aim: formation of cultural identity of students, development of their skills and interests with concern for individual and age-related predispositions.

Key words: cultural identity, curricula, cultural aspect, contents of teaching, primary school, cultural education